

De status van de bosbeheerder

Gevraagd: open opstelling en dwarsliggers

'Het publiek' denkt soms heel anders over bosbeheers- en inrichtingsmaatregelen dan wij, bosbouwers, zelf. Vooral als het de kap van bomen betreft is er sprake van felle en emotionele reacties (zie ook het februari-nummer van dit Vakblad). Voorlichting lijkt niet altijd voldoende. Welke rol moeten bosbeheerders daarin spelen, en waar ligt hun deskundigheid en hun autoriteit? En hoe zit dat in het buitenland?

Twee mensen uit de praktijk geven hun visie:

Michiel Houtzagers, onlangs benoemd tot directeur bij het Zuid-Hollands Landschap en daarvoor hoofd terreinbeheer bij Groenservice Zuid-Holland (GZH) en groenbeleidsmedewerker bij de gemeente Den Haag, en George Borgman, blesser en directeur van Borgman Beheer Advies en jaren geleden bosbeheerder bij de gemeente Arnhem.

- Ido Borkent en Pieter Schmidt

foto: menstijling Aukje Gorter, foto: Jan Hans van den Bos en Loo Plan

Vertel eens iets uit jullie eigen ervaring. Hoe begin je met communiceren?

George Borgman: "Alles begint met een goede voorbereiding. Met een plan zonder draagvlak hoef je niet eens te starten. In opdracht van verschillende eigenaren ben ik nu vaak aan het bemiddelen. De burger is zó verwend met informatie . . . kijk als voorbeeld maar naar de snelweg. Bij het kleinste klusje staat daar al zo'n tekstkar met 'sorry, we zijn even bezig'. Nu, het meest recente wat ik heb meegemaakt is een geval waarbij een eigenaar van een afgesloten terrein, die écht geen informatieplicht had, een buurtopstand kreeg met een behoorlijke rel. Dat kwam mede omdat een nabijgelegen beheerder mega-informatie had verstrekt - zes bijeenkomsten, excursies en de hele reutemetout - en de buurt was 'dat dus zo gewend'. Dat werd nog eens ondersteund door de gemeente die vervolgens ook nog eens met een overkill aan informatie kwam. Je gaat nu al in de fout als je het A4-foldertje met de tekst **HIER WORDT NU GEBLEST** niet aan een boom ophangt als je 's morgens begint."

Maar hoe moet het dan wel?

GB: "Een project, en het kan niet schelen hoe groot of klein, moet op een bepaalde manier worden voorgekookt. Voordat je een stip op een boom zet moet je dat al aan de belanghebbenden hebben verteld. Ik werk daarbij met cirkels. De eerste cirkel zijn de direct aanwonenden. De tweede cirkel zijn de maatschappelijke clubs; zeg maar van IVN tot milieuvereniging. En in de derde cirkel zit de rest van de wereld. Ik vind dus dat je primair moet communiceren met de direct aanwonenden, die meestal ook de directe gebruikers zijn: de hondenuitlater, de trimmer en zo verder. Overigens zie je wel dat

je in grotere bosgebieden en op het platteland minder reacties krijgt dan in de buurt van de stad."

Michiel Houtzagers: "Ja, er is een duidelijke correlatie tussen de hoeveelheid steen en het aantal klachten, bijvoorbeeld over vellingen. Ik schat in Den Haag ruim honderd reacties per jaar, gekoppeld aan een héél intensief communicatietraject. Het zijn overigens niet alleen klachten, er zijn ook veel vragen bij. Dat moet je wel scheiden."

GB: "Als ik daar loop te blessen heb ik een pak folders in de achterzak. En iedereen die mij maar met zo'n klein vraagtekentje aankijkt heeft er al één te pakken. En dan leg ik dat allemaal uit, hè, wat we aan het doen zijn. Dat werkt. Ik geef ook nog telefoonnummers die ze kunnen bellen. Zo'n soort ambassadeurschap, dat werkt heel goed."

MH: "Ja, en dan nóg heb je altijd mensen die er genoeg in scheppen de boel te frustreren."

Kan je die personen gewoon negeren?

MH: "Nee, je moet gewoon beleefd blijven maar wel vasthouden aan je standpunt. Negeren is het domste wat je kunt doen."

GB: "Wij hadden in Arnhem iemand die al tien jaar lang briefjes schreef; allemaal netjes beantwoord. Tot op een gegeven moment de wethouder het afkapte, de man ontbood en zei dat hij alle post voor ontvangst zou bevestigen, maar niet meer inhoudelijk zou reageren. Toen was het voor ons inderdaad afgelopen. De man ging toen echter een andere organisatie belagen. Het ging zelfs zover dat die man op een gegeven moment geld ging geven om zijn bosbeheersideeën uitgevoerd te krijgen. En dat is nog gebeurd ook."

Wat heb je nou nodig om te communiceren? Kan je dat zelf verzinnen of moet je daarvoor communicatiedeskundigen inschakelen?

GB: "Hoe meer deskundigen hoe moeilijker of het wordt, denk ik. Hou het simpel en vertel het vooral zélf. Misschien zo iemand in je achterhoede om je te coachen, maar dat is het wel. Ik doe ook frontwerk voor organisaties. Dan vragen ze mij vaak een beetje wantrouwend: 'Wat is uw belang om dit te vertellen? Want u bent toch ingehuurd door de gemeente?' Daar moet je enorm mee oppassen. In Arnhem speelde dat indertijd ook al. Op een gegeven moment komt er een 'bosbewaker', zo noem ik 'm maar even, en die heeft een mening over de beheerder en wat de beheerder doet; teveel of juist te weinig. Met hem moet je in gesprek raken. Géén arrogantie hebben, en zoiets zeggen als: wij gaan door met ons beleidsplan."

Je kan dus niet zeggen: interessante mening die u daar heeft, maar het is te laat, of: wij hebben goede argumenten en een heldere afweging?

GB: "Nee, gooi dat maar in de prullenmand. Die autoriteit wordt niet meer aanvaard. Iemand zoekt wat op internet, vindt vervolgens allerlei verhalen en heeft het gelijk aan zijn kant."

Wanneer gaat het dan mis?

MH: "Hoe veel je ook communiceert, je krijgt pas problemen op het moment dat het vertrouwen weg is. Mijn ervaring is dus: investeer in je netwerk, zeker ook met allerlei natuurclubs, en dan valt er enorm veel goed voor elkaar te krijgen. Dat is een geraffineerd spel. Is er ruis op de lijn, dan word je niet meer als professional en deskundige gezien. En ik vind dat we daar als vakwereld géén goede borging aan geven. En dat ligt wel grotendeels aan onszelf."

Het gebrek aan autoriteit achtervolgt ons toch al sinds de zeventiger jaren?

MH: "Je kunt het zien als achtervolgen, of als een last, maar ik zie dat anders. Communiceren is een onderdeel van onze taak. Dat vraagt een andere manier van denken. Accepteer dat bomen en natuur emotie zijn voor mensen, en er komen steeds meer mensen, en wij beheerders moeten daar een rol in hebben. Of je dat nu leuk vind of niet. Je kan in Nederland niet met een boswachtershoedje op in je eigen koninkrijke bezig zijn. En als je dat als een probleem ervaart, ja nou, dan heb je zelf een probleem. Het is overigens vooral een mentaliteitsprobleem. Ik heb net een externe audit gedaan bij een grote terreinbeheerder. De beheerders daar voelen zich het slachtoffer. De hele wereld is tegen ze. Hun deskundigheid wordt ter discussie gesteld, en daar worden ze helemaal beroerd van. Je voelt je betrokken, je doet je best, en op het moment dat iemand daar kritiek op heeft is het moeilijk om daar mee om te gaan. Zelfs ervaren rotten kunnen het daar verrekte moeilijk mee hebben, weet ik. En ook ikzelf moet wel eens tot tien tellen . . . zucht . . . je hebt dan dat en dat allemaal gedaan, en dan wordt de vloer met je aangeveegd."

Je moet dus vanaf het allereerste moment de mensen erbij betrekken.

MH: "Het is vaak niet alleen wantrouwen, maar misschien nog wel meer gebrek aan informatie. Als je op een excursie een college bosbeheer afsteekt, komt het enthousiasme bij de mensen, ze krijgen het gevoel dat het de goede kant opgaat en dan gaan de dikke Amerikaanse eiken er wél uit. Het heeft veel met gevoel te maken; het is psychologie bedrijven."

GB: "Ja, en je moet zelf daar een diep gevoel bij hebben én tonen."

Michiel Houtzagers (links) en George Borgman laten hier zien hoe grovedennenbos plaats heeft gemaakt voor heide; een volstrekt willekeurig voorbeeld van een forse inrichtingsmaatregel waar publieksvoorlichting én draagvlak in ieder geval noodzakelijk voor is.

MH: "Daarom is alleen een communicatiedeskundige niet genoeg. Dat levert, hoe goed ook, een kil verhaal, en het heeft niet het gewicht, de betekenis, het vertrouwen dat het moet opwekken. Je moet het dus persoonlijk doen en je moet het als bosdeskundige doen. Je moet ook gerespecteerd worden om je inhoudelijke kennis."

Je bent net bij het Zuid-Hollands Landschap begonnen. Hoe gaat het daar?

MH: "Er is veel waardering voor onze terreinen en de beheerders. Natuur is in Zuid-Holland schaars en kwetsbaar. Onze beheerders komen veelal uit de streek en hebben daar goede contacten, ook met agrariërs. "

GB: "En dat moet onderhouden worden. Bij organisaties is het fenomeen van de manager-beheerder ontstaan, maar betrokkenheid bij de bevolking hoort helemaal niet bij managen."

MH: "Geldt ook voor veel gemeenten, waar er een scheiding is tussen managers (voor het proces) en de inhoudelijk deskundigen. Je moet allebei in huis hebben."

Publicaties van natuurbeheerorganisaties en landschappen zijn altijd één groot goedgenieuwverhaal. Maar brengen jullie je jezelf zo niet in

problemen? En ook door het feit dat jullie je donateurs 'beschermers' noemen, en doordat je het hebt over 'veilig stellen'?

MH: "We steken graag de loftrumpet over ons werk, ook om het leuk en aibaar te maken. Overigens vragen onze beschermers ons steeds meer om op de bres te gaan staan, bijvoorbeeld voor de aanleg van nieuwe natuur in de Randstad. Maar positieve publiciteit doet een beroep op de emotie en de betrokkenheid. Betrokkenen zijn realistischer dan wij soms menen te weten."

Maar je zet je betrokken donateurs wel op het verkeerde been.

GB: "Dat is een belangrijk verwijt dat je tegenkomt. Sta je bij een velling en dan zeggen de bezoekers: dit klopt niet met wat ik in het blaadje las. Communicatiemensen schetsen niet altijd een realistisch beeld."

MH: "En bos en bomen zijn extra gevoelig. Wij wilden populieren kappen in het Groene Hart. Veertig jaar oud, ooit geplant om te kappen. De beheerder heeft dit verhaal in ons tijdschrift verteld. Eerlijk en helder en geen flauwekul er om heen. Geen enkel probleem ontstaan."

Als je de verhalen over de status van de bosbouwer in het buitenland bekijkt (zie kader), zie je daar ondanks de verschillen wel een beetje lijn

Internationaal

We hebben ook in het buitenland nagevraagd hoe het daar zit met de ontwikkeling van de sociale status van de bosbouwer. Wat is de ontwikkeling van zijn autoriteit?

Paavo Pelkonen, hoogleraar boscologie in Joensuu, signaleert dat de sociale status en autoriteit van de bosbouwer in **Finland** al sinds zestig jaar van de vorige eeuw verminderd is, met een dieptepunt in de zeventiger en tachtiger jaren. Dat kwam door de grote nadruk die de Finse bosbouw toen legde op kunstmatige verjonging, gebruik van kunstmest en herbiciden, dus alleen op houtproductie gericht, samen met de economische achteruitgang van de bosbouw. Tegenwoordig wordt de bosbouwer weer wat beter gewaardeerd, vooral bij goede professionaliteit. Het bosbeheer dient zich nog beter dan al is gebeurd aan te passen aan de wensen van de maatschappij.

Maarten Nieuwenhuis, hoogleraar bosbouw in Dublin, vertelt dat **Ierland** slechts een korte bosbouwtraditie kent. Toch ziet men ook hier een achteruitgang in de status van de bosbouwers, samenhangend met de toenemende rijkdom van het land. Bosbouwers toen produceerden geld en banen, later werden ze beschouwd als vernietigers van het landschap. Natuurlijk is er ook een relatie met de algemene achteruitgang van de status van autoriteit. Hij verwacht dat de achteruitgang zal voortzetten, maar hij ziet ook positieve ontwikkelingen, gestimuleerd door de energieproductie en de CO₂-vastlegging. Ook de FSC-certificering van het Ierse staatsbosbeheer heeft een positieve uitstraling. De bosbouw(er) zal zich veel pro-actiever moeten opstellen in het debat en moeten voorkomen dat het publiek zich fixeert op het Bambi-verhaal.

Volgens **Pietro Piussi, oudhoogleraar bosteelt in Florence**, kent **Italië** grote verschillen tussen noord en zuid; vooral in het zuiden had de boswachter, die een bewapende politieagent is, geen autoriteit. Toch is de autoriteit in het algemeen achteruitgegaan, mede omdat de dominante stadsbewoners de oude bosbouwconomie niet kennen. Het veranderde doel van de bosbouw, van hout naar natuur en landschap, zorgt voor meer waardering, maar de regelmatig optredende bosbranden doen weer afbreuk. De bosbouw(er) moet zorgen voor een beter beheer, gebaseerd op goede kennis en hij moet pro-actief communiceren met de maatschappij.

Bosbeheerders in de tropen

Op de dag na dit interview besprak de Vereniging Tropische Bossen op een heel ander niveau ook de veranderende rol van de bosbeheerder. In de laatste decennia is de bosbouw flink veranderd; waar er eerst een technische focus was op boomteelt en houtoogst is er nu aandacht voor multifunctioneel en duurzaam bosbeheer. Verder ontwikkelde het bosbeheer zich van een lokale aangelegenheid naar een onderwerp van internationaal overleg, met nu juist weer een tegenovergestelde ontwikkeling naar regionalisering. Dergelijke ontwikkelingen zijn goed te plaatsen m.b.v. de vier wereldbeelden die zijn ontwikkeld door het Milieu en Natuur Planbureau, te weten de Mondiale Markt, de Mondiale Solidariteit (blijft hier buiten beschouwing), de Veilige Regio en de Zorgzame Regio.

Tijdens de studiedag werd de rol van de bosbeheer binnen deze wereldbeelden bekeken. De beste strategie om tot duurzaam bosbeheer te komen binnen het 'Mondiale Markt'-wereldbeeld is om het bos een financiële waarde te geven door vermarkting van bosfuncties. Dit legt een nadruk op bosbeheerders die zich kunnen plaatsen in een sociale en mondiale netwerkwereld, met kennis van de financiële wereld, lobbyen, onderhandelen, marketing, en communicatie. In het 'Veilige Regio'-wereldbeeld zal men de eigen bossen beschermen en grondstoffen uit andere markten halen. De beste strategie is dan om de economische ontwikkeling van het bos te regelen binnen nationaal en regionaal beleid, en vraagt om bosbeheerders die kennis hebben van handel en economie, maar die ook van ecologie en sociologie. Lokale productie, verwerking en handel kenmerken het 'Zorgzame Regio'-wereldbeeld. De beste strategie hier is om te werken aan lokale oplossingen en zelfregulering, lokaal zal men namelijk wel streven naar duurzaam bosbeheer. De bosbeheerder moet dus grondige kennis hebben van ecologie en beheer. Al met al heeft met deze wereldbeelden-benadering de bosbeheerder een hulpmiddel in handen om duurzaam bosbeheer te verwezenlijken door zijn rol aan te passen aan de maatschappelijke ontwikkelingen.

Het concept van de wereldbeelden komt uit de MNP-publicatie 'Kwaliteit en toekomst, verkenning van Duurzaamheid', te downloaden op www.mnp.nl, zoek op datum 20 oktober 2004.

in: een sterke verandering; in de zestiger jaren duidelijk, daarna afgebrokkeld, maar nu wordt het toch weer positief ingezien.

GB: "In Nederland zien veel mensen de bosbouwer nog steeds als een houthakker. Aan de andere kant zijn er ook mensen die niet eens weten dat hout geteeld wordt, ook in Nederland. Die denken misschien wel dat het bij de Ikea vandaan komt. Maar als bosbouwers zien we dat gebrek aan kennis bij het publiek ook niet. Beheerders beschouwen het als een ver-van-mijn-bed-show. Terwijl de les toch is: als je jezelf openstelt voor het publiek, als je in direct contact treedt met de betrokkenen, dan kan je ook in je eigen beheer de zaken, je uitvoering, goed regelen."

MH: "Daar wil ik nog wat aan toevoegen. Je moet je ook open durven opstellen naar collega's. Kritiek houdt je een spiegel voor, het houdt je scherp."

Deskundigheid

Het woord deskundigheid is al vaak gevallen.

MH: "Wij moeten zelf werken aan onze deskundigheid. Iedereen kan het bos in gestuurd worden om te blessen. Ik bedoel, je kan ook niet zomaar iemand de operatiekamer insturen met een scalpel omdat hij zo goed kan snijden. Een vakvereniging zou daar support voor moeten geven of een maatstaf stellen."

In Engeland bestaat het systeem van de 'chartered forester' waarbij er een soort praktijktoets wordt gehanteerd. Is dat iets?

MH: "Als je je vak serieus neemt moet je zoiets ook hier invoeren. Voor blessers zou je het zelfs moeten verplichten! Ik vind het echt een grote schande voor onze vakwereld dat iedereen mag blessen. Het zijn de cruciale, de belangrijkste keuzen in het bos. En wij accepteren dat iedereen dat kan doen. Jagers hebben ook een heel jachtexamen. Je mag niet zonder rijbewijs de snelweg op. Dat is niet voor niks."

Geeft dat ons ook meer uitstraling?

MH: "Het werkt twee kanten op. We zorgen dat onze kwaliteit geborgd is, want we hebben een bepaalde standaard. En anderzijds houdt het je kritisch want je moet jezelf door een ander laten toetsen of je het op een goede manier doet."

GB: "Zorg dat je de lat hoog blijft leggen, ook voor jezelf."

MH: "En durf ook kritiek te hebben op collega's. Durf dwars te liggen. Misschien moeten we meer dwarsliggers hebben."

Ido Borkent, bosland@wxs.nl

Pieter Schmidt, ineke_schmidt@hetnet.nl